

تبیین مؤلفه‌های مبارزه با فساد و برقراری عدالت با تأکید بر بیانات آیت الله خامنه‌ای در بیانیه گام دوم انقلاب

بهروز صالحی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۹

چکیده: دشمن، مخالف رشد، کمال و سعادت انسان است و از راه‌های مختلف، «دشمنی» خود را ابراز می‌کند به همین دلیل شناخت شیوه‌های دشمنی دشمن و میدان‌ها و زمینه‌های هجوم و ضربه زدن از اهمیت فراوانی برخوردار است و این نیاز به داشتن بصیرت است. در عصر حاضر که حق و باطل در هم تنیده، قدرت تشخیص سره از ناسره سلب می‌شود بصیرت به عنوان تنها نجات‌دهنده به کار می‌آید. پژوهش حاضر یک تحقیق توصیفی است که با هدف تبیین مؤلفه‌ها و ابعاد دشمن‌شناسی و افزایش بصیرت دینی با محور قرار دادن دیدگاه قرآن و احادیث، بیانات امام خمینی (رحمت الله علیه) و بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مورد مطالعه قرار می‌گیرد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد دشمن‌شناسی در اسلام از اهمیت والایی برخوردار است و از همین رو واژه عدو و اعداء در قرآن بارها تکرار شده و چهره دشمنان اسلام و راه‌های مقابله با شیوه‌های نفوذ آنان را به خوبی تبیین نموده است و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز بر داشتن بصیرت به عنوان سلاحی محکم در مقابل دشمنان مورد تأکید فراوان قرار دارد. بنابراین بدیهی است داشتن بصیرت، برنامه ریزی و تعیین و تدوین سیاست دفاعی در جهت صیانت از کيان نظام اسلامی، شناسایی دشمن و تهدیدهایی که از ناحیه او موجودیت ملی و دینی ما را تهدید می‌کند، امری واجب است.

واژگان اصلی: دشمن‌شناسی، بصیرت، نظام اسلامی

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی گرایش مسائل ایران.

مقدمه

یکی از مواردی که در اندیشه‌ی امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری دارای اهمیت است، «ضرورت حفظ نظام» است. از این رو، مردم و تمامی احاد جامعه را با حفظ اصول و پایبندی به آن‌ها، به سمت ایستادگی و صیانت از نظام سیاسی سوق می‌دهند که در اندیشه‌ی امام و مقام معظم رهبری از اوجب واجبات است (محمدی، ۱۳۹۲). در این مسیر، یکی از بهترین اقدامات برای حفظ نظام، شناخت صحیح دشمن است؛ زیرا با دشمن‌شناسی نه تنها می‌توان از خطرات احتمالی کاست، بلکه می‌توان به مقابله‌ی مدبرانه با تهدیدات پیش رو رفت. در عرصه مسائل سیاسی و اجتماعی نیز شناخت دشمن نقش مهم و کلیدی دارد. در این میان بصیرت و آگاهی از حیطه‌های مهم و مورد توجه است (کازرونی سعدی، ۱۳۹۰).

بصیرت که به معنای هوشیاری و از اسمای ذات الهی است - در قرآن کریم، بسیار به کار رفته است. بصیرت، فهم عمیق و فراست واقعی نسبت به پدیده‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و فکری است. از منظر قرآن، روایات و دانشمندان، بصیرت یک امر بسیار مهم و فوق العاده با اهمیت است که - بر اساس آموزه‌های دینی و توصیه‌های متفکران - با ژرف اندیشی در آیات آفاقی و انفسی، عمل به تقوا و پاکیزگی نفس، داشتن ایمان، چشم بینا، گوش شنوا، استعداد پذیرش و خوش بینی نسبت به حرکت تاریخ و سر نوشت آدمی به دست می‌آید (محمد رفیق، ۱۳۹۲).

بصیرت یکی از آموزه‌های اصیل اسلامی است که ریشه در قرآن و روایات دارد که در دو دهه اخیر به دفعات توسط حضرت آیت الله خامنه‌ای مطرح شده است. ضمن اینکه از آیات و روایات نیز این معنا دریافت می‌شود؛ از نگاه قرآن، بصیرت مبنای دعوت انبیای الهی (یوسف، آیه ۱۰۸) و موجب سعادت است (انعام، آیه ۱۰۴). امام علی (ع) نیز در خطبه ۱۵۰ نهج البلاغه، داشتن بصیرت را بسیار مهم دانسته‌اند.

تاریخ اسلام نشان می‌دهد دشمنان در زمان پیامبر و ائمه از تمامی امکانات خود از جمله روش‌های جنگ نرم علیه نظام اسلامی استفاده کرده اند. به زعم رهبر کبیر انقلاب و مقام عظمای ولایت، این مهم (دشمن‌شناسی) به عنوان تکلیف شرعی باید مورد تأکید قرار گیرد. در واقع، در اندیشه‌ی امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری، دشمن و واکاوی دشمن در گرو شناخت صحیح دشمن نهفته است، و مبارزه تنها گزینه‌ی پیش رو در برابر دشمن می‌باشد. از طرفی نگاه به دوران معاصر و تجربه انقلاب اسلامی در مواجهه با حوادث گوناگون پس از پیروزی، اعم از

توطئه‌ها و دسیسه‌های دشمنان داخلی و خارجی، جریانات و فتنه‌های پیچیده از جمله فتنه سال ۸۸ از یک سو، محققان را بر آن داشت تا ابعاد دشمن‌شناسی و بصیرت را به عنوان موضوع این تحقیق خود قرار دهند.

دشمن در لغت فارسی به معنی زشت ذات و زشت خوی است دشمن مرکب از «دش» به معنی بد و زشت و «من» به معنی نفس و ذات است. این واژه مفرد و جمع به کار می‌رود و همچنین به آن‌که عداوت کرده و به شخص یا کسی ضرر می‌رساند دشمن گویند (مصلی‌پور و همکاران، ۱۳۹۶). شناخت دشمن از امور بسیار مهمی است که به جرأت می‌توان گفت هیچ جامعه‌ای بدون شناسایی صحیح از دشمن خود، میوه شیرین اقتدار و رشد و شکوفایی در عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را نخواهد چشید. باید گفت که یکی از اصلی‌ترین دلایل پیروزی انقلاب اسلامی و هر حرکت اجتماعی دیگر شناخت دشمنان است، شناخت دشمن نه تنها زمینه حصول و تداوم انقلاب، بلکه از مهم‌ترین علل تکامل فردی و اجتماعی انسان‌ها و جوامع به‌شمار می‌آید (مجلسی، ۱۳۶۸).

پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (رحمة‌الله‌علیه) یکی از بارزترین رخداد‌های قرن بیستم به‌شمار می‌رود. انقلابی که در ابعاد گوناگون، منشاء پیامدهای بنیادی و شگرفی در سطح جهان گردید و علاوه بر آن که به انسان‌ها کرامت، به مسلمانان شوکت و به مؤمنان عزت و عظمت بخشید، در ایران بر منافع بیگانگان خط بطلان کشید. به همین دلیل بسیاری بیگانگان در جهت دشمنی با انقلاب و آرمان‌های آن برآمدند. با توجه به دیدگاه‌های رهبری، می‌توان در یک تقسیم‌بندی کلی، دشمنان نظام اسلامی را به دو قسم، دشمنان داخلی و دشمنان خارجی تقسیم کرد. از مهم‌ترین علل دشمنی استعمارگران از منظر رهبری می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

گسترش اسلام در دنیا و به خطر افتادن منافع استعمارگران

: از دیدگاه رهبری، یکی از علل اصلی دشمنی اجانب، همانا گسترش اسلام ناب در بین کشورهای جهان می‌باشد، چرا که آن‌ها پی برده بودند که اگر اسلام و احکام اسلامی در میان مسلمانان جایگاه واقعی خود را پیدا کند و به دیگر کشورها برسد، منافع آنها به خطر خواهد افتاد. لذا از روز اول بنای مقابله و مخالفت با اسلام و نظام اسلامی را گذاردند. و «همه آنها از اسلام ناراحتند و رنج می‌برند و همه آن دولت‌ها و قدرت‌هایی که عظمت اسلام را به زیان خودشان می‌بینند، امروز در مقابل اسلام، صف آرایی کردند» (صحیفه امام، ج ۲۰، ص، ۳۱۹).

نفی سلطه سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی دشمنان:

پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی به رهبری امام و مردم، دستاوردهای فراوانی به همراه داشته که از جمله آنها نفی سلطه سیاسی، اقتصادی، نظامی و فرهنگی بیگانگان بود است. بنابراین مهم‌ترین دستاورد داخلی انقلاب اسلامی، «قطع دست بیگانگان و چپاولگران و سلطه گران نامشروع از ایران و ملت و منابع و ثروت‌های آن» (اختر شهر، ۱۳۸۷).

در این میان توجه به مولفه‌ها و کارکردهای بصیرت به منظور غلبه بر دشمنی دشمنان با توجه به شیوه‌های مختلف دشمنی آن‌ها بسیار حائز اهمیت است. بصیرت یکی از آموزه‌های اصیل اسلامی است که ریشه در قرآن و روایات دارد و به صورت‌های مختلف در قرآن، نهج البلاغه و سخنان بزرگان دین مطرح شده است. اما در عصر حاضر و به خصوص در دو دهه اخیر، موضوع نسبتاً جدیدی است که به دفعات توسط حضرت آیت الله خامنه‌ای مطرح شده است. توصیه‌ها و رهنمودهای ایشان در خصوص بصیرت و ارتباط آن با دفاع از یک سو و تجارب و سوابق ارزشمند انقلاب اسلامی در مواجهه با حوادث گوناگون از زمان پیروزی انقلاب تاکنون و نقش بصیرت در آنها از سوی دیگر، تبیین‌کننده اهمیت این تحقیق محسوب می‌شود که اهم آن عبارتند از: بیانات و رهنمودهای امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در دو دهه اخیر در خصوص بصیرت و تأکید بر آن؛ تأکید آموزه‌ها و منابع دینی بر تأثیر بصیرت در دفاع و در نهایت تغییر رویکرد دشمنان برای مقابله با نظام اسلامی (گشودن جبهه جنگ نرم) و نیاز به شناخت آن (میار و رضانی، ۱۳۹۱).

علاوه بر این، عقل و آگاهی به همراه ایمان، به یاری انسانها می‌شتابد تا در شرایط بسیار سخت و با نیرو و امکانات کمتر نیز از دشمن قوی‌تر از خود نترسد و با شجاعت و استفاده از راه‌های مناسب، جان خود و اطرافیان‌شان را حفظ کنند. با توجه به اهمیت موارد ذکر شده و بررسی ارتباط و تأثیر «بصیرت» در «دفاع» از منظر امام خامنه‌ای، نیاز به مطالعه علمی و مسیریابی رهنمودهای ایشان است. با این اوصاف، محققان این نوشتار سعی دارند با محوریت کلام ولایت، مؤلفه‌های مدنظر ایشان را در موضوع بصیرت، کارکردهای آن و ارتباطی که بصیرت در حوزه دفاع از ارزشها و مبانی دارد، از طریق بهره‌گیری از نظرگاه جامعه علمی تجزیه و تحلیل کنند.

رهنمودهای حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی)

در خصوص بصیرت و ارتباط آن با دفاع از یک سو و تجارب با ارزش انقلاب اسلامی در

مواجهه با حوادث گوناگون از زمان پیروزی انقلاب تاکنون و نقش بصیرت در آنها از سوی دیگر، تبیین کننده اهمیت این تحقیق محسوب می شود که اهم آن عبارتند از: بیانات و رهنمودهای امام خامنه ای در دو دهه اخیر در خصوص بصیرت و تأکید بر آن؛ تأکید آموزه ها و منابع دینی بر تأثیر بصیرت در دفاع و در نهایت تغییر رویکرد دشمنان برای مقابله با نظام اسلامی (گشودن جبهه جنگ نرم) و نیاز به شناخت آن.

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و دستیابی به مؤلفه هایی از بصیرت است که از منظر امام خامنه ای (مدظله العالی) دارای ظرفیت و اعتبار بالایی به عنوان عامل مؤثر در دفاع محسوب می شوند. ضمن اینکه مشخص کردن میزان تأثیر و اهمیت مؤلفه های بصیرت در دفاع، هدف دیگر این تحقیق است. بنابر این، سؤال تحقیق چنین مطرح می شود که: مهمترین مؤلفه های بصیرت که بر اساس اندیشه ها، آراء، نظرات و تدابیر امام خامنه ای در دفاع از ارزش ها مؤثر است، کدامند؟ همچنین، با توجه به مؤلفه های شناسایی شده، عامل بصیرت به چه میزان در دفاع از ارزش ها تأثیر دارد؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از شناخت های ضروری و تعیین کننده در زندگی که به سعادت انسان نیز ارتباط پیدا می کند، «دشمن شناسی» است دشمن، مخالف رشد، کمال و سعادت انسان است و از راه های مختلف، «دشمنی» خود را ابراز می کند. به همین دلیل شناخت شیوه های دشمنی دشمن نیز اهمیت دارد. دشمن، یا درونی است یا بیرونی، یا آشکار است یا پنهان، یا دشمنی خود را ابراز می کند یا مخفی می سازد، یا کوچک و کم اهمیت است، یا بزرگ و خطرناک، یا چهره دوست به خود می گیرد و یا با صراحت به میدان می آید. این است که شناخت دشمن و ویژگی های او نیز ضروری است. گاهی ممکن است انسان خودش دشمن خودش باشد و یا با خودش کاری کند که دشمن می کند. گاهی این دشمن، «نفس اماره» انسان است. پس باید آن را هم شناخت. دشمن، گاهی در عرصه سیاسی بروز می کند، گاهی دشمن اقتصادی است، گاهی دشمن فرهنگی و اخلاقی است، گاهی خصومتش را در عرصه نظامی اعلام می نماید و گاهی از معبر فرهنگ و اندیشه وارد می شود. پس شناخت میدان ها و زمینه های هجوم و ضربه زدن هم متفاوت است و باید این میدان ها را شناخت. از این رو «دشمن شناسی» از شناخت های مهمی است که علاقه مندان به سعادت فردی و اجتماعی خویش باید به آن حساسیت نشان دهند و هوش یار باشند تا غافل گیر نشوند و ضربه نخورند. آن

چه در این پژوهش می‌خوانید، بخشی از قلمرو گسترده این موضوع حساس را در بر می‌گیرد. صیانت از اسلام و انقلاب باید براساس شناخت آگاهانه و درست از دشمن و از حق باشد؛ به ویژه در زمانی که به به‌دلیل جنگ روانی دشمن، تشخیص حق و باطل دشوار است. در چنین شرایطی، تنها داشتن بصیرت در مسیر دفاع از حق مؤثر خواهد بود (میار و رضانی، ۱۳۹۱).

ایران اسلامی خصوصاً از زمان انقلاب اسلامی و دوران ۸ ساله‌ی دفاع مقدس «با ذکر آن همه دلاوری‌ها و رشادت‌های پیدا و پنهان در این دوران که برخی از آنها در رسانه‌ها به نمایش گذاشته شده است» همیشه خاری در چشم دشمنان دین اسلام و فرهنگ اسلامی بوده است و دشمنان با دست نیاز دراز کردن به سوی رسانه‌ها سعی در نفوذ بین افراد و خانواده‌ها و تسخیر قلب و ذهن مخاطبان خود و تغییر ذائقه‌ها و سعی در تغییر فرهنگ ناب ایرانی اسلامی، در تلاش هستند که به خیال خام خود به پروژه‌ی براندازی نرم شان دست پیدا کنند که این امر شاید فقط در باور و خیال خامشان جامعه‌ی عمل به خود بیوشانند. هرچند که برخی از افراد نان به نرخ روزخور، فریب این تبلیغات و شایع‌پراکنی‌های آنها را خورده، خود و فکرشان را در زمینه‌ی تحقق اهداف غربی‌ها به آنها فروخته‌اند، ولی خالی از لطف نیست ذکر این مطلب که خود فروش خیلی بدتر از خود فروش جنسی است. (امیر پور، ۱۳۹۴).

در عصر حاضر دشمنان اسلام با تمام ابزارها و امکانات بویژه برای استحاله فرهنگی ملت‌ها از تکنیک‌های جنگ نرم استفاده می‌نمایند. لذا با تیزبینی و دشمن‌شناسی و الگوی‌گیری از سیره پیامبر و امیرالمومنین می‌توان در جنگ نرم در مقابل دشمنان مقاومت کرده و تاکتیک‌های آنها را بی‌اثر کرده است. یاد خدا، ایمان، صبر، استقامت، پرهیزگاری، توکل و یقین به وعده‌های الهی و ولایت‌پذیری، که منجر به بصیرت می‌شود از مهمترین اقدامات برای مقابله با جنگ نرم و همچنین تقویت قدرت نظامی و داشتن روحیه جهاد و شهادت و عدم دوستی با کفار از مهمترین مولفه‌ها برای مقابله با دشمن در جنگ سخت می‌باشد (طاهری، ۱۳۸۷).

امام (رحمت الله علیه) عدم شناخت ماهیت دشمن را یکی از بزرگ‌ترین آفت‌ها و موانع نیل به اهداف متعالی اسلام و انقلاب اسلامی می‌دانستند. لذا، علاوه بر معرفی دشمنان در هر مرحله از انقلاب و افشای ماهیت آنان، بر دشمن‌شناسی و درک نقشه‌ها و توطئه‌های آنان تأکید می‌فرمودند و دائماً نسبت به آنان هشدار می‌دادند.

اهم محورها در دشمن‌شناسی به شرح ذیل است:

۱. شناخت ماهیت دشمن
۲. شناخت علائم و نشانه‌های دشمن
۳. شناخت نقشه‌ها و توطئه‌های دشمن
۴. درک طریق خستی کردن نقشه‌ها و توطئه‌های دشمن
۵. شناخت نفوذی‌ها، منافقین و دشمنان دوست‌نما
۶. آگاه‌سازی و افشای ماهیت و نقشه‌ها دشمنان برای دیگران
۷. نشان دادن دشمن و ارائه‌ی مصادیق.
۸. تدوین راهبرد کلان در جهت شناخت صحیح دشمن
۹. چگونگی راهبرد مقابله با دشمن. (سلمان پور، ۱۳۷۹).

امروز که دشمنان انقلاب اسلامی به صورت‌های مختلف و حق به جانب، عزم شان را در نابودی انقلاب اسلامی جزم کرده‌اند و شرایط و اوضاع و احوال پیچیده‌ای که در آن قرار داریم، از یک سو و فرموده مقام رهبری با اشاره به جنگ صفین و بصیرت عمار در آن جنگ که: «بصیرت چیز خیلی مهمی است» (در دیدار اқشار مختلف مردم، ۱۳۷۰/۱/۲۶) و «بلاهایی که بر ملتها وارد می‌شود، در بسیاری از موارد بر اثر بی‌بصیرتی است» (در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر، ۵/۵/۱۳۸۸)؛ ما را به این نکته واقف می‌کند که آگاهی و بصیرت باید به مراتب نسبت به گذشته بیشتر باشد؛ چرا که بررسی تاریخ نشان می‌دهد اساساً در همه نبردهایی که مدافعان حق با باطل داشتند، اهل بصیرت با چشم دل و حق‌محوری راه صواب را برگزیدند (شیداییان و مهتدی، ۱۳۸۵).

از نظر امام خمینی (رحمت الله علیه) موضوع دشمن و توطئه‌ی گوناگون‌نشان یکی از مسلمات اندیشه‌ی انقلاب اسلامی است؛ همچنان که یکی از محکمات اندیشه‌ی سیاسی در قرآن کریم است. امام (رحمت الله علیه) در تعریف کلی، دشمن را هر شخص، راه، جریان، گروه و کشوری می‌داند که مسیر، راه و اهداف او مقاصد اسلامی نیست. ایشان شاخص بسیار عملیاتی و عینی برای شناخت دشمن ارائه می‌دهد و به گونه‌ای سهل و ممتنع، همه‌ی اқشار عامی و دانشگاهی را به این امر فرا می‌خواند: «برنامه‌ی ملت ما برنامه‌ی طویل‌المدت. این است که همان گونه که در گذشته دشمن را شناختیم و از میدان رد کردید، حال هم دشمن را بشناسید و از میدان ردش کنید. (دشمن) ما فقط محمدرضا نبود، هر کس مسیرش، مسیر اسلام نباشد، دشمن ماست.» (برزگر، ۱۳۷۹).

حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در دیدار اقشار مردم بیان می‌دارند که مردم هم در مقابل تحریکات دشمن با بصیرت عمل کنند. ایشان به اهمیت دشمن شناسی و بصیرت اشاره و می‌فرمایند دفاع زمانی محقق خواهد شد که آگاهانه و بر اساس شناخت درست از دشمن و شناخت درست از حق باشد؛ به ویژه زمانی که به واسطه جنگ روانی دشمن، تشخیص بین حق و باطل سخت شود. در چنین شرایطی، تنها داشتن بصیرت در مسیر دفاع از حق مؤثر خواهد بود. امروز که دشمنان انقلاب اسلامی به صورتهای مختلف و حق به جانب، عزمشان را در نابودی انقلاب اسلامی جزم کرده اند و شرایط و اوضاع و احوال پیچیده ای که در آن قرار داریم، از یک سو و فرموده مقام معظم رهبری با اشاره به جنگ صفین و بصیرت عمار در آن جنگ که «بصیرت چیز خیلی مهمی است». (۱/۱۳۷۰ در دیدار اقشار مختلف مردم، ۲۶). «بلاهایی که بر ملتها وارد می شود، در بسیاری از موارد بر اثر بی بصیرتی است (در دیدار اعضای دفتر رهبری و سپاه حفاظت ولی امر، ۱۳۸۸/۵/۵).

مهم ترین موضوع در بصیرت، شناخت و درک درست از دشمن و به دنبال آن ایستادگی در برابر دشمن و دفاع از ارزش ها، باورها و مبانی است. دفاع همواره جزء مهمی از زندگی بشر و یکی از مسائل بسیار مهم و اساسی روزمره انسانها بوده است؛ زیرا اقدامات دفاعی انسان باعث دفع یا کاهش میزان اثر تجاوز مهاجمان می‌شود. اما چگونگی دفاع، به عوامل مختلفی مثل توان انسان در مقابل تهاجم، شرایط و امکانات دفاعی انسان، میزان آگاهی و تدبیر انسان و اراده و شجاعت او بستگی دارد. دفاع انسان با دفاع سایر موجودات زنده تفاوت اساسی دارد؛ انسان علاوه بر گرایش ذاتی و فطری به دفاع، دارای عقل و آگاهی است. عقل و آگاهی به انسان کمک می‌کند تا بتواند در شرایط مختلف تصمیم بگیرد چگونه و از چه راهی برای حفظ حیات خود دفاع کند.

لذا تردیدی نیست که از نظر شیوه‌ی تفکر اسلامی مرگ از زندگی ذلت‌بار بهتر است، برای ما جز ادامه‌ی پیکار با همه‌ی نیروها و امکاناتمان راهی وجود ندارد تا عزت و شرافت خود و آیندگان را در طول تاریخ با عظمت اسلامی به دست آوریم. قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مِمَّا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَأَخْرَبِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ» [۲]. یعنی: و هر چه در توان دارید از نیرو و اسب‌های آماده بسیج کنید تا با این [تدارکات] دشمن خدا و دشمن خودتان و [دشمنان] دیگری را جز ایشان، که شما نمی‌شناسیدشان و خدا آنان را می‌شناسد، بترسانید و هر چیزی در راه خدا خرج کنید پاداشش به خود شما بازگردانیده می‌شود و بر شما ستم نخواهد رفت، «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن

تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُذْهِبْ أَقْدَامَكُمْ» [۳] یعنی: ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اگر خدا را یاری کنید، یاریتان می‌کند و گام‌هایتان را استوار می‌دارد. «وَلَا تَهْتُوا وَلَا تَحْزُنُوا وَ أَنْتُمْ الْإِعْلُونَ أَنْ كُتِبَ لَكُمْ» [۴] یعنی: سست نشوید، غمگین نباشید، شما پیروزید، اگر به هدف خود ایمان داشته باشید، «وَلَا تَهْتُوا فِي إِيْتَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا» [۵] یعنی: در جست‌وجوی دشمن سستی نوزید، اگر شما رنج می‌برید، آنان نیز مثل شما رنج می‌کشند، منتها شما به خدا ایمان دارید و آن‌ها ندارند و خدا همواره دانای سنجیده‌کار است. با توجه به اهمیت بصیرت و دشمن‌شناسی از نظر قرآن و ائمه اطهار، امام خمینی (رحمت الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله العالی) این تحقیق به بررسی تبیین مؤلفه‌ها و ابعاد دشمن‌شناسی و افزایش بصیرت دینی می‌پردازد.

دشمن‌شناسی و بصیرت از نظر قرآن و ائمه اطهار

دشمن‌شناسی

هیچ موجودی بدون دشمن نیست، به علاوه برخی در مقابل دشمنان آسیب‌پذیرند و چاره‌ای جز مبارزه و جهاد و حفظ و حراست خویش ندارند؛ اما مؤمنان واقعی، که از اوصاف مهربان‌خدایند، دشمنی سودی ندارد. مؤمنان واقعی می‌توانند دشمنان را از صحنه خارج کنند و امید آن‌ها را به یأس تبدیل کنند. خداوند در سوره‌ی مبارکه‌ی بقره می‌فرماید: «مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ» (قرآن مجید، سوره‌ی مبارکه‌ی بقره، آیه‌ی ۹۸). یعنی: هر کس دشمن خدا و فرشتگان و پیامبران و جبرئیل و میکائیل است (باید بداند) که خداوند دشمن کافران است. پس دشمنی با مؤمنان، که دوستان واقعی خداوندند، دشمنی آن‌ها نتیجه‌ای نخواهد داشت.

امیرالمؤمنین علی (ع) فرمودند: «لاعدو یحاربه اعدی کن ابلیس»؛ انسان در جنگ، با دشمنی کینه‌توزتر از شیطان روبه‌رو نیست. قرآن کریم نیز تصریح می‌کند که شیطان را دشمن خود بگیریم. دشمنان بیرونی که عداوت خود را اظهار می‌کنند از ضعیف‌ترین دشمنان هستند چرا که شناسایی آنان آسان و در مبارزه و رویارویی با آنان همیشه مؤمنان پیروز خواهند بود. البته دشمن را هیچ‌گاه نباید کوچک شمرد و از او غفلت نمود و آسایش را بر آمادگی ترجیح داد چرا که او همیشه در کمین ماست و هرگز نمی‌خوابد. قرآن کریم در آیات مختلف دشمنان بیرونی را شناسانده است که به ترتیب به معرفی آنان می‌پردازیم. کافران: یا ایها الذین امنوا لاتتخذو عدوی و عدوکم اولیاء تلقون الیهم بالموده و قد کفروا بما جاءکم من الحق یخرجون الرسول و ایاکم ان تومنوا بالله ربکم ان کتم

خرجتم جهادا فی سبیلی و ابتغاء مرضاتی تسرون الیهم بالموده و انا اعلم بما اخفیتم و ما اعلتتم و من یفعله منکم فقد ضل سواء السبیل (ممتحنه: ۱ و ۲). ای ایمان آورندگان، دشمن من و دشمن خود را دوست (خود) نگیرید شما (در حالی) به آنها اظهار دوستی می‌کنید که آنها به حقیقتی که برایتان آمده کافر شده‌اند و پیامبر (ص) و شما را به دلیل ایمان به خداوند (از شهر خود) بیرون می‌کنند! اگر برای جهاد در راه من و طلب خشنودی من جهاد کرده‌اید (شما) با آنها پنهانی رابطه دوستی دارید و من به آنچه مخفی کرده‌اید و آشکار نموده‌اید آگاه‌ترم و کسی که چنین کند قطعاً از راه درست منحرف گردیده است.

سپس قرآن به منفقین اشاره دارد و در سوره منافقون آمده است «وَإِذَا رَأَوْهُمْ تَعَجَّبَكُ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ كَأَنْهُمْ خُشْبٌ مِّنْ سِنْدَةٍ يَحْسَبُونَ كُلَّ صِخْرَةٍ عَلَيْهِمْ هُمْ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتِلْهُمْ اللَّهُ أَنْتَ يُوَفِّكُونُ؛ و چون آنان را ببینی هیکلهایشان تو را به تعجب وا می‌دارد و چون سخن گویند به گفتارشان گوش فرا می‌دهی گویی آنان شمعک‌هایی پشت بر دیوارند [که پوک شده و درخور اعتماد نیستند] هر فریادی را به زیان خویش می‌پندارند خودشان دشمنند از آنان بپرهیز خدا بکشدشان تا کجا [از حقیقت] انحراف یافته‌اند». (منافقون: ۴).

پیامبر اعظم (ص) فرمودند: من از مؤمنان و مشرکان بر اتمم هراسی ندارم، چرا که ایمان مؤمنان مانع ضرر آنهاست و مشرک را نیز خداوند رسوا می‌کند، اما از منافقان بر شما هراس دارم چرا که از زبانش علم می‌ریزد اما در دلش جهل و کفر است. سخنانی می‌گوید که برای شما دلپذیر است اما در پنهان کارهایی زشت انجام می‌دهد.

مرجفان و مجرمان: «الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَآلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا؛ اگر منافقان و کسانی که در دل‌هایشان مرضی هست و شایعه‌افکنان در مدینه [از کارشان] باز نایستند تو را سخت بر آنان مسلط می‌کنیم تا جز [مدتی] اندک در همسایگی تو نپایند». (احزاب: ۶۰)

بصیرت

با دقت در آیات قرآن و روایاتی که درباره بصیرت سخنی به میان آورده اند می‌توان دریافت که ظرافت خاصی در این واژه نهفته است که هدف دقیق و ظریفی را دنبال می‌کند و آن احاطه و اشراف بر همه جزئیات یک مسئله است، به گونه‌ای که هیچ چیزی نادیده فرض نشود. با تأمل در آیات قرآن کریم می‌توان بصیرت را به یک معرفت درونی و عمیق انسانی نسبت به آنچه پیرامون

خود می گذرد، تعریف کرد. چنان که در قرآن کریم می خوانیم:

(بل الانسان علی نفسه بصیرة)

(۷۵/۱۴). ترجمه: بلکه انسان خود بر (نیک و بد) خویشتن بیناست. یا در آیه ۱۰۸ سوره

یوسف:

(أدعوا الی اللّٰه علی بصیرة انا و من اتبعنی).

ترجمه: من و پیروانم از روی بصیرت [مردم را] به سوی خدا دعوت می کنیم.

امام علی (ع) در معرفی انسان بصیر می فرماید: فلیتفع امرء بنفسه فانما البصیر من سمع فتفکر و نظر فابصر و انتفع بالعبر ثم سلک جددا واضحا یتجنب فیہ الصرعۃ فی المهاوی و الضلال فی المغاوی (دشتی، ۱۳۷۹ ص ۲۸۲). ترجمه: هرکس باید از کار خویش بهره گیرد و انسان بینا کسی است که به درستی شنید و اندیشه کرد، پس به درستی نگریست و آگاه شد و از عبرتها پند گرفت. سپس راه روشنی را پیمود و از افتادن در پرتگاهها و گم شدن در کوره راه ها دوری کرد.

برای مصون ماندن از لغزش در پرتگاه های ضلالت و گمراهی، سطحی نگری و بی تفاوتی، باید مراحل را که امام (ع) در کلام خویش بیان فرمودند را طی نمود: بهره وری، دریافت حقایق، تفکر و اندیشه، نظارت دقیق، آگاهی به مسائل و پند گرفتن از عبرتها. در این صورت است که از میان راههای متعدد و گوناگون، راه حق بر شخص بصیر هموار و درخشان می شود. انسان بصیر باید دورانیش بوده، عاقبت اظهارنظرها و عملکردهای خویش را در نظر گرفته، سپس اقدام نماید تا پس از مدتی از کرده خود پشیمان نشود.

انسان با روح انسان است؛ با بصیرت انسان است. ما همه، با همه حیوانات شرکت داریم در اینکه گوش داریم، چشم داریم، پا داریم، دست داریم. اما این مناط انسانیت نیست. آنی که انسان را از همه موجودات جدا می کند، از همه موجودات طبیعی جدا می کند، آن قلب انسان است؛ آن بصیرت انسان است، بصیرت انسان در گروه بصیرت قلبی، ارزیابی صحیح و بصیرت در اجتهاد است که هر کدام به طور جداگانه بررسی شده است:

انسانیت در گرو بصیرت قلبی

انسان به روح انسان است. انسان به بصیرت، بصیرت قلبی، انسان است. این آلات ظاهری آلتی است که وسیله است، و اینها از بین رفتنی است، آنکه باقی می ماند روح انسان است. و آنچه در انسان سعادت را ایجاد می کند، بصیرت انسان است. و من امیدوارم که شماها بصیرت به طور

کامل داشته باشید؛ و خدای تبارک و تعالی به شما توفیق و سعادت عنایت کند (صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۳۰۲).

بصیرت در ارزیابی صحیح

خداوند متحول کند قلوب و ابصار ما را و بصیرت ما را به یک قلوب نورانی و یک بصیرت واقعی که مسائل را درست ارزیابی کنیم. و کسانی که می خواهند این ملت را سست کنند و می خواهند به واسطه تبلیغات سوئی، که اخیراً بیشتر می کنند، که این مملکت در آن کاری نشده است. این مثل رژیم سابق است. مثل اوقاتی است که آنها بودند. این تبلیغات از کمبودها تبلیغ می کنند؛ از وضع اقتصادی انتقاد می کنند. اینها توجه ندارند که در عین حالی که ما در این دو سال تمام توانمان صرف این شده است که آن قدرت های بزرگ را نگذاریم دخالت کنند و تفاله های آنها را نگذاریم به این ملت ظلم کنند (صحیفه امام، ج ۱۴، ص ۲۲۸).

بصیرت در اجتهاد

مجتهد باید به مسائل زمان خود احاطه داشته باشد. برای مردم و جوانان و حتی عوام هم قابل قبول نیست که مرجع و مجتهدش بگوید من در مسائل سیاسی اظهار نظر نمی کنم. آشنایی به روش برخورد با حيله ها و تزویرهای فرهنگ حاکم بر جهان، داشتن بصیرت و دید اقتصادی، اطلاع از کیفیت برخورد با اقتصاد حاکم بر جهان، شناخت سیاستها و حتی سیاسیون و فرمولهای دیکته شده آنان و درک موقعیت و نقاط قوت و ضعف دو قطب سرمایه داری و کمونیزم که در حقیقت استراتژی حکومت بر جهان را ترسیم می کنند، از ویژگی های یک مجتهد جامع است (صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۲۸۹).

یکی از ویژگی های دشمن این است که با یک روش و تاکتیک مشخص اقدام نمی کند به خصوص هنگامی که خصومت دشمن صرفاً به انگیزه های مادی و جغرافیایی محدود نبوده به عنوان دشمن اعتقادی و فکری در برابر ما صف آرایی می کند. در این جبهه اعتقادی فرهنگی، دشمن از تمامی ظرفیت های خویش نهایت استفاده را می برد. قرآن کریم به این تلاش دشمن در رسیدن به اهداف خویش را به دفعات متذکر گردیده و مسلمانان را از نزدیک شدن به دشمن و فریب توطئه های او بر حذر داشته است:

(یا ایها الذین آمنوا إن تطیعوا فریقاً من الذین أوتوا الكتاب یردکم بعد إیمانکم کافرین)

(آل عمران ۳ / ۱۰۰). ترجمه: ای مؤمنان! اگر فرقه ای از اهل کتاب را فرمان برید، شما را بعد از ایمانتان به کفر باز می گردانند. علامه در المیزان، ذیل این آیه گوید: «این آیات دلالت می کند بر اینکه جامعه مسلمان باید بر سر معارف دین، اجتماع داشته باشند، و افکار خود را به هم پیوند داده و محکم کنند و در تعلیم و تعلم به هم درآمیزند، تا از خطر هر حادثه فکری و هر شبهه ای که از ناحیه دشمن القا می شود به وسیله آیاتی که برایشان تلاوت می شود راحت گردند، که تدبر در آن آیات ریشه هر شبه و هر مایه اختلافی را می خشکاند» (موسوی همدانی، ۱۳۷۴ ج ۴ ص ۲۰۵)

بصیرت در مسایل سیاسی

قرآن کریم نیز به طرق مختلف بر بصیرت لازم را در شناخت دشمنان اسلام تاکید. از آنجا که اولین ارتباط میان مسلمانان و دشمنان ممکن است از طریق طرح دوستی ایجاد شود. لذا در این خصوص این گونه به روشنگری می پردازد:

(یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فإِنَّهُمْ إِنْ أَلَّفَهُ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ)

(مائده ۵ / ۵۱). ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! یهود و نصارا را [تکیه گاه و] دوستان خود نگیرید آنها دوستان و هوادار یکدیگرند و هرکه از شما آنها را به دوستی گیرد از آنهاست. همانا خداوند ظالمان را هدایت نمی کند. یا در آیه ای دیگر با توجه به ترفند دشمن و اقدام علمی او در سخریه گرفتن باورهای مسلمانان، باز در نزدیک شدن آنان به کفار هشدارهای لازم را می دهد:

(یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُواً وَعَبَاً مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكَفَّارَ أَوْلِيَاءَ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ)

(مائده ۵ / ۵۷). ترجمه ای کسانی که ایمان آورده اید! کسانی را که دین شما را به بازیچه گرفته اند چه از کسانی که پیش از شما کتاب داده شده اند و چه از کافران-دوستان خود مگیرید، و از خدا بترسید اگر واقعا مؤمنید.

قرآن کریم علاوه بر معرفی چهره واقعی دشمنان بیرونی، به افشای چهرهای داخل در حوزه اسلام و کسانی که ممکن بود پس از رحلت رسول خدا(ص) به شیطنت پرداخته فضای سیاسی جامعه اسلامی را مشوش نمایند می پردازد:

(یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُؤْتِيهِمْ أَلْفَ أَلْفَ دِينَارٍ وَأَنْ يَسْتَأْذِنُوا فَمَا لَكُمُ أَنْ يَتَأْذِنُوا لَكُم مِمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَالطَّيْفُ الْأَخْصَرُ وَاللَّهُ يَخْتَارُ)

یشاء و الله واسع عليهم* إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ)

(مائده ۵ / ۵۴ و ۵۵). ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید! هرکس از شما از دینش برگردد، خدا به زودی جمعیتی را به عرصه می آورد که دوستشان دارد و دوستش می دارند، با مؤمنان افتاده و با کافران سختگیرند، در راه خدا جهاد می کنند و از ملامت هیچ ملامتگری نمی ترسند. ولی و سرپرست شما تنها خدا و رسول اوست و کسانی که ایمان آورده اند همانها که نماز را برپا می دارند و در حال رکوع زکات می دهند [علی علیه السلام] با این روشنگری حجت برای همه مومنان تمام می شود. ابتدا کسانی که از دین فاصله گرفته اند را مذمت می کند. سپس از مدافعان حقیقی دین خدا که با بذل جان به جهاد فی سبیل الله می پردازند حکایت می کند. آنگاه به معرفی خط ولایت و رهبری الهی پرداخته با تعیین مصداق (ایفاء زکات در نماز) ادامه خط رهبری الهی را در جامعه مشخص می کند.

امام (ع) همانگونه که خود نسبت به حوادث سیاسی زمان خویش آگاه بود، همواره فرمانداران و فرماندهان خویش را نسبت به آنچه که پیرامون آنان می گذشت و یا در آینده اتفاق می افتاد، آگاه می کرد. امام (ع) در نامه ای به قثم بن عباس، فرماندار مکه در سال ۳۹ هجری، پرده از توطئه یاران معاویه در مراسم حج بر می دارد: پس از یاد خدا و درود، همانا مأمور اطلاعاتی من در شام به من اطلاع داده است که گروهی از مردم شام برای مراسم حج به مکه می آیند. مردمی کوردل، گوش هایشان در شنیدن حق ناشنوا و دیده هایشان نابینا، که حق را از باطل می جویند و بنده را در نافرمانی از خدا، فرمان می برند. دین خود را به دنیا می فروشند و دنیا را به بهای سرای جاودانه نیکان و پرهیزکاران می خرند. درحالی که در نیکی ها، انجام دهنده آن پاداش گیرد و در بدی ها جز بدکار کیفر نشود. پس در اداره امور خود هوشیارانه و سرسختانه استوار باش، نصیحت دهنده ای عاقل، پیرو حکومت و فرمانبردار امام خود باش. مبادا کاری انجام دهی که به عذرخواهی روی آوری، نه به هنگام نعمت ها شادمان و نه هنگام مشکلات سست باشی (دشتی، ۱۳۷۹ ص ۵۳۸).

امام خمینی (ره) و دشمن شناسی

ابعاد وجودی حضرت امام، سرشار از برجستگی ها و خصایص ممتازی است که هر یک به نوبه خود و به تنهایی کافی است تا از امام چهره‌ای استثنایی و سرآمد معرفی کند. یکی از این ویژگی ها، فراست و دقت فطری امام در شناخت دشمن و حربه‌ها و راهبردهای اوست.

در پرتو این ویژگی است که امام دشمن اصلی و خطر عمده را در مراحل مختلف حیات سیاسی خویش باز شناخت و متناسب با آن به مقابله با توطئه‌ها و دسیسه‌های دشمن همت گماشت و در دام مشغولیت با مسائل حاشیه‌ای و فرعی و فراموشی دشمن اصلی گرفتار نیامد و متقابلاً تکیه‌گاهها و نقاط قابل اتکا و اعتماد و مراکز و منابع تامین نیرو و امکانات جبهه اسلام و انقلاب را در مقابله با دشمن بخوبی شناخت و از تمامی آن امکانات بدرستی سود جست. درک اهمیت مسئله فرهنگ در معنای عام و گسترده آن و جایگاه عظیم جبهه فرهنگی در صحنه مبارزه همه جانبه حق و باطل بویژه در شرایط امروزین جهان از مصادیق بارز این تیزبینی و دقت نظر ایشان است.

از میان گستره مسائل فرهنگی، شناخت اهمیت نقش دانشگاهها و قشر دانشگاهیان اعم از استادان و دانشجویان و به طور کلی حاملان و مسلحان به سلاح دانش و تخصص و صاحبان فکر و اندیشه که مغز متفکر جامعه را تشکیل می‌دهند و در این معنا طبعاً در برگیرنده هر دو قلمرو حوزه و دانشگاه و روحانی و دانشگاهی است از برجستگی خاصی برخوردار است. امام در تدارک و آرایش نیروهای جبهه انقلاب در مقابل استکبار، از یک سو شناخت دقیق و درستی از فرزندان و سربازان بالقوه و بالفعل انقلاب در این قشر به دست می‌دهد و از سوی دیگر لغزشگاهها و خطرات ناشی از نفوذ و سلطه دشمن از این دریچه را بخوبی تشخیص می‌دهد. در جای جای سخن امام، مسئله تامین و تربیت نیروی انسانی خود یافته و دارای اعتماد به نفس و مسلح به دانش و تخصص و مبرا از خودخواهیها و نفس پرستیها به عنوان اصلیتین عامل ایجاد، بسط، تداوم و صیانت انقلاب رخ می‌نماید. صراحت، تکرار و تاکیدات حضرت امام در این زمینه تا به حدی است که لااقل در شرایط فعلی و برای این نسل، نیازی به ارائه موارد و نمونه‌های آن نیست. "جوان عزیز ما که سرمایه‌ها میهن هستند باید بدانند که رفتن به غرب و شرق برای آموختن علوم مختلف، آنان را از رسیدن به مقصود که استقلال و آزادی است باز می‌دارد و وابسته‌شان خواهد نمود. باید به خود تلقین کنیم که در غرب هیچ خبری جز عقب نگه داشتن ما از قافله تمدن و تعالی نیست (۱)"

بصیرت و دشمن‌شناسی از نظر حضرت آیت الله خامنه‌ای

نگاه مقام معظم رهبری به مقوله‌ی دشمن یک نگاه واقع‌بینانه است. ایشان به دشمن به عنوان یک واقعیت آنی و گذرا نمی‌نگرد، بلکه آن را به عنوان یک واقعیت مسجل و دارای برنامه می‌داند که در مقابله با آن می‌بایست برنامه داشت تا در مواجهه با آن موفق و از مکرشان مصون بود والا در گرداب ظلمت و تاریکی می‌بایست غلطید. علی‌حی حال، دشمن در همه‌ی ابعاد فرهنگی، اقتصادی،

سیاسی، نظامی، اجتماعی و... حضور دارد و از آن به عنوان ابزار فشار استفاده می‌کند تا در صورت لزوم، اهداف خفیه‌ی پلید خود را بر جامعه غالب کند، بالطبع نمی‌توان در این مصاف با برنامه یا بی‌برنامه بود و در این جنگ نابرابر و مجهز با دست تهی به مقابله رفت. در واقع، مسامحه در آن غیر قابل بخشش و جبران‌ناپذیر و آینده‌ی نامعلومی را رقم خواهد زد.

ایشان در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش در زمینه دشمن شناسی و بصیرت فرمودند یکی از کارهای دشمن این است که محاسبات مسئولان کشور و مؤثران فکری کشور و در درجه‌ی بعد آحاد ملت را تغییر بدهد و در محاسبات اینها اثر بگذارد؛ مثل اینکه شما فرض بفرمایید بتوانید در رایانه‌ی یک شخصی یک بدافزار را وارد کنید که همه‌ی چیزهایی را که این رایانه به شما خواهد داد، عوضی بدهد، غلط بدهد؛ در رایانه‌ی عمومی و کلی مدیریت یک کشور، در اندیشه‌ی آنها، در محاسبات آنها گاهی دشمن تأثیر می‌گذارد. یک ملت آزاد آن ملتی است که این تأثیر را نپذیرد، به معنای واقعی کلمه آزادانه بیندیشد، آزادانه فکر کند و با شجاعت عمل کند و دنبال منافع ملی خودش برود. خب، این به چه چیزی احتیاج دارد؟ به بصیرت. اگر ما بصیرت نداشته باشیم، اگر ما بینش درست، چشم باز، هوشیاری لازم نداشته باشیم، نه درست منافع حقیقی‌مان را تشخیص می‌دهیم، نه درست راه رسیدن به این منافع را تشخیص می‌دهیم، نه درست آدمی را که باید این بار بزرگ را بر دوش بگیرد، می‌شناسیم. وقتی بصیرت نبود مثل انسانی است که چشم ندارد، راه را نمی‌بیند؛ بصیرت برای یک کشور، یک ملت و آحاد یک مجموعه، به این اهمیت است. اگر چنانچه این مختصات در یک کشوری، در یک ملتی وجود داشت، آن وقت آن ملت به نتایج مطلوب خود خواهد رسید؛ البته این یک الزاماتی را برای همه‌ی مجموعه‌ها به وجود می‌آورد؛ از جمله برای نیروهای مسلح ما. نمیتوانیم این جوری فرض کنیم که کسانی دارای بصیرتند در کشور، نیروهای مسلح هم چشمهایشان را ببندند و [بگویند] هر چه آنها گفتند؛ نه، این بصیرت، عمومی است؛ در نظام اسلامی این جوری است؛ در نظام اسلامی یکایک شماها باید ببینید، بیندیشید، فکر کنید، بشناسید، تشخیص بدهید و عمل کنید؛ احساس تکلیف بکنید و مراقب باشید که در محاسبات فکری شما، دشمن تأثیر نگذارد (مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش) (۱۳۹۸/۰۸/۰۸).

ایشان در جای دیگر می‌فرمایند مردم هم در مقابل تحریکات دشمن با بصیرت عمل کنند. [البته] مردم ما الحمدلله بصیرت خودشان را نشان داده‌اند؛ حالا من در مورد قضایای دی‌ماه یک

نکته‌ای را بعداً عرض خواهم کرد. (اگرچه یک ذره‌ای جلسه طولانی میشود؛ اشکالی ندارد؛ شماها هم از راه دور آمده‌اید، بنده هم باینکه سرما خورده‌ام، [وقتی] صحبت کردم یک‌قدری حالم مثل اینکه بهتر شد.) مردم با بصیرت عمل کردند، حالا هم با بصیرت عمل کنند، بدانند که دشمن درصدد سوء استفاده‌ی از این نقطه‌ی ضعیفی است که در ما هست. این نقطه‌ضعف وجود دارد -نه اینکه نقطه‌ضعف نیست- اما دشمن میخواهد از این نقطه‌ضعف علیه ملت ایران و به سود خودش استفاده کند. او که قصد ندارد نقطه‌ضعف را برطرف کند؛ او هرچه بتواند کمک میکند که ضعف بیشتر بشود؛ میخواهد سوء استفاده کند. مردم همان‌طور که در گذشته هم نشان دادند با بصیرت عمل کردند، باز هم در این زمینه با بصیرت عمل کنند. (۲۲/۰۵/۱۳۹۷).

حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) در ضرورت بصیرت می‌فرماید: «معلمان روحانی، متعهدان موجود در جامعه ما از اهل سواد و فرهنگ، از دانشگاهی و حوزوی، باید به مسأله بصیرت اهمیت دهند؛ بصیرت در هدف، بصیرت در وسیله، بصیرت در شناخت دشمن، بصیرت در شناخت موانع راه، بصیرت در شناخت راه‌های جلوگیری از این موانع و برداشتن این موانع؛ این بصیرت‌ها لازم است. وقتی بصیرت بود، آن وقت شما می‌دانید با کی طرفید، ابزار لازم را بر می‌دارید» (ارتباطات شخصی، ۱۵ / ۷ / ۸۷) چنان‌که اشاره گردید هرچه دشمن از پیچیدگی بیشتری برخوردار باشد و شیوه‌های مختلفی را در فریب و اغوای رقیب به کار بندد؛ نیروهای مقابل نیز باید ضریب تیزهوشی و ذکاوت خود در برابر توطئه‌های دشمن را بیشتر کنند. همه توطئه‌های دشمن یکسان نیستند. در طراحی هرکدام تاکتیک‌ها و تکنیک‌های مختلفی را بکار می‌گیرد. مسلمانان باید با شناخت آنها، شیوه خاص مقابله با هریک را اتخاذ نمایند و این جز با بصیرت بدست نمی‌آید.

[البته] مردم ما الحمدلله بصیرت خودشان را نشان داده‌اند؛ حالا من در مورد قضایای دی‌ماه یک نکته‌ای را بعداً عرض خواهم کرد. (اگرچه یک ذره‌ای جلسه طولانی میشود؛ اشکالی ندارد؛ شماها هم از راه دور آمده‌اید، بنده هم باینکه سرما خورده‌ام، [وقتی] صحبت کردم یک‌قدری حالم مثل اینکه بهتر شد.) مردم با بصیرت عمل کردند، حالا هم با بصیرت عمل کنند، بدانند که دشمن درصدد سوء استفاده‌ی از این نقطه‌ی ضعیفی است که در ما هست. این نقطه‌ضعف وجود دارد -نه اینکه نقطه‌ضعف نیست اما دشمن می‌خواهد از این نقطه‌ضعف علیه ملت ایران و به سود خودش استفاده کند. او که قصد ندارد نقطه‌ضعف را برطرف کند؛ او هرچه بتواند کمک میکند که ضعف بیشتر بشود؛ میخواهد سوء استفاده کند. مردم همان‌طور که در گذشته هم نشان دادند با بصیرت عمل کردند، باز

هم در این زمینه با بصیرت عمل کنند (بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم، ۱۳۹۷/۰۵/۲۲).

بیانات در دیدار اقشار مختلف مردم ما را به این نکته واقف است می کند که آگاهی و بصیرت باید به مراتب نسبت به گذشته بیشتر باشد؛ چرا که بررسی تاریخ نشان می دهد اساساً در همه نبردهایی که مدافعان حق با باطل داشتند، اهل بصیرت با چشم دل و حق محوری راه صواب را برگزیدند.

همچنین ایشان در مورد بصیرت افزایشی نیز می فرمایند « آنچه وظیفه‌ی همه‌ی ملت اسلام و همه‌ی امت اسلام است، مبارزه برای روشننگری است؛ این در درجه‌ی اول. هم علما مسئولند، هم روشنفکران مسئولند، هم تحصیل کرده‌ها مسئولند، هم همه‌ی کسانی که منبری دارند، تربیونی دارند مسئولند که روشننگری کنند و حقایق دنیای اسلام را برای مردمی که نمی دانند بیان کنند؛ این روشننگری جهاد است. جهاد فقط شمشیر گرفتن و جنگ کردن در میدان قتال نیست؛ جهاد شامل جهاد فکری، جهاد عملی، جهاد تبیینی و تبلیغی، و جهاد مالی است. امروز به‌خاطر اینکه این فریضه را فریضه‌ی تبیین را ما درست انجام ندادیم، یک عده‌ای دچار گمراهی‌اند و به خیال اینکه برای اسلام دارند کار می کنند، علیه اسلام دارند کار می کنند؛ این گروه‌های تروریستی در منطقه‌ی ما که امنیت را از ملت‌های مسلمان سلب کرده‌اند، آسایش را از ملت‌های مسلمان گرفته‌اند؛ به جای دشمن، اینها دارند با مسلمانها می جنگند. این گروه‌های تکفیری، گروه‌های نزدیک به وهابی‌ها کسانی هستند که زحمت دشمن را اینها به عهده گرفته‌اند، آن کاری که دشمن می خواهد بکند اینها دارند برای او انجام می دهند؛ بین مسلمانها اختلاف ایجاد کرده‌اند. وقتی مسلمانها با هم سرگرم جنگ شدند قضیه‌ی فلسطین فراموش می شود؛ کما اینکه دارند قضیه‌ی فلسطین را به فراموشی می سپرند. باید تبیین کرد، باید روشننگری کرد، باید کار کرد؛ از این محافل قرآنی استفاده کنید، از این اجتماعات قرآنی استفاده کنید. شماها که از کشورهای مختلف آمده‌اید، ملت‌های خودتان را ارشاد کنید، آگاه کنید؛ آنها را به تعلیم قرآن، به جهاد قرآنی، به تبیینی که قرآن خواسته است [هدایت کنید]؛ **لْتُبَيِّنَنَّوَاللنَّاسِ وَ لَا تَكْتُمُونَه**؛ اینها را برایشان بیان کنید، روشن کنید. ۲۹/۰۲/۱۳۹۵»

نتیجه گیری

بر اساس یافته های این پژوهش موضوع دشمن شناسی در اسلام از اهمیت والایی برخوردار است و از همین رو واژه عدو و اعداء در قرآن بارها تکرار شده و آیات متعدد، چهره دشمنان اسلام و راههای مقابله با شیوه های نفوذ آنان را به خوبی تبیین نموده است این آموزه های قرآنی هم دشمنان ما را به ما می شناساند و هم شیوه های مبارزه با آنان را به ما معرفی می کند. با توجه به متفاوت بودن و پیچیدگی های عرصه های تهاجم دشمنان، به ویژه در دو دهه گذشته و به خصوص در گرده های سخت انقلاب و شرایط غبار آلود چند سال اخیر که توسط دشمنان ایجاد شد، تبیین و تحلیل درست آن، متناسب با شرایط روز و همراه با ذکر مصادیق و بزنگاه های نیاز به بصیرت، مستلزم سطح بالایی از درک و هوشمندی بود. این موضوع و بصیرت دهی مردم به دفعات و با فراست و هوشمندی خاصی توسط مقام معظم رهبری مطرح شده و راهگشای بسیاری از مسائل بوده است.

با توجه به مبحث دشمن شناسی و ضرورت داشتن بصیرت و آگاهی و شناسایی علت کینه توزی ها دشمنان اسلام نسبت به این دین آسمانی و ذکر ابزارهای نفوذ دشمن در بین انسانها، باید خاطر نشان شویم که، دشمن، تمام حرکات و حتی کلمات ما را زیر نظر دارد و از هر فرصتی که بتواند سوء استفاده کرده و می خواهد ضربه بزند و مقابله با دشمن لازم و ضروری است.

از آن جایی که حیطه جنگ نرم و ابزارها و روش های آن بسیار گسترده است و از هیچ چیزی فروگذار نمی شود، انسان مؤمن می بایست در مقابله با دشمن خویش، ضمن حفظ محدودیت های عقلانی، عقلایی و اخلاقی و شرعی، هوشیاری خود را تقویت کند و اجازه ندهد تا ابلیس و شیاطین بر اذهان و قلوب وی یا دیگران چیره شوند و در بینش و نگرش مردم تردید و تشکیک کرده و قلوب و دل های مردم را مجذوب خویش کنند. بر اساس آیه ۵۰ سوره کهف ابلیس به عنوان کافر جنی تنها توانایی وسوسه را دارد. با استناد به آیات قرآن می گوئیم که دشمنان کینه توز اسلام و مسلمین، کمترین خیر و خوبی را برای مؤمنان نمی خواهند. باید خواسته ها و تصمیمات باطن دشمن را شناخت و هرگز به آنان تمایل نشان نداد باید نسبت به توطئه ها و نقشه های دشمنان دین هوشیار و مواظب باشیم چرا که دشمنی که در دل خود آرزوی کفر شما را دارد، در عمل از هیچ توطئه و نقشه ای خود داری نمی کند.

تبعیت از فرمایشات مقام معظم رهبری باید سرمشق و سرلوحه ی انسان ها در عصر آخرالزمان باشد تا به امید خدا این انقلاب به انقلاب منجی موعود حضرت صاحب الامر و الزمان متصل گردد و مسوولان و مجلس و سازمانها و نهادها با مدیریت صحیح سعی در رفع بحران های سیاسی و

اجتماعی و اقتصادی از جامعه‌ی اسلامی کرده و در حق این ملت، امید است که خیانتی از سوی آنها صورت نگیرد.

حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی) با یاد آوری این نکته که: امروز نظام اسلامی با کی جنگ عظیم (جنگ نرم و جنگ روانی) مواجه است، این نوع جنگ را به مراتب از جنگ دیروز و دوران دفاع مقدس، ظریف تر و خطرناک تر می‌داند. به همین دلیل، جایگاه بصیرت روشن تر می شود و انتخاب درست نیز بستگی به بیش صحیح و بصیرت انسان دارد. از آنجا که دفاع، جزئی از هویت یک ملت زنده است، اگر اهمیت دفاع را درک نکند و به فکر دفاع از خود نباشد، در واقع زنده نیست؛ این دفاع زمانی محقق خواهد شد که آگاهانه و بر اساس شناخت و درک درست باشد؛ به ویژه زمانی که به واسطه جنگ روانی دشمن، تشخیص بین حق و باطل سخت شود. در چنین شرایطی، تنها داشتن بصیرت در مسیر دفاع از حق مؤثر خواهد بود.

کتابنامه

- ۱- آصفی، محمدمهدی. (۱۳۸۸)، *دنیای اسلام و تهاجم فرهنگی غرب*، ترجمه تقی متقی. بوستان کتاب قم.
- ۲- امیرپور، سونیا. (۱۳۹۴)، "بصیرت و دشمن شناسی"، اردبیل، مجله فرهنگی تابناک.
- ۳- اخترشهر، علی، (۱۳۸۷)، *دشمن شناسی از منظر مقام معظم رهبری*، مجله معارف، ۷۰-۵۹.
- ۴- برزگر، ابراهیم. (۱۳۷۹). *دشمن شناسی در اندیشه‌ی سیاسی امام خمینی (رحمت الله علیه)*، مجموعه مقالات هفتمین سمینار تبیین اندیشه‌ی دفاعی امام خمینی (رحمت الله علیه)، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، جلد ۵، ۱۳۷۹، ص ۴۶.
- ۵- جهانبخش ثواب، *نگرشی تاریخی بر رویارویی غرب با اسلام*، انتشارات بوستان کتاب.

- ۶- جواهری، محمدرفیق. (۱۳۹۲)، " بصیرت در قرآن، پژوهشنامه فقه اسلامی و مبانی حقوق"، ۲۶.
- ۷- حاضری، علی محمد، (۱۳۸۷)، "دشمن شناسی امام خمینی (ره) با استفاده از کلام امام و اسناد لانه جاسوسی"، پایگاه بصیرت، ۳۴، ۱۷-۳۳.
- ۸- قرآن مجید، سوره مبارکه‌ی محمد، آیه‌ی ۷.
- ۹- قرآن کریم سوره یوسف ۱۰۸.
- ۱۰- قرآن کریم سوره انعام آیه ۱۰۴.
- ۱۱- صحیفه‌ی امام، جلد ۲، ص ۲۰۰.
- ۱۲- سلمان پور، محمدجواد. (۱۳۷۹). "امام (رحمت الله علیه)، دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی"؛ مجموعه مقالات هفتمین سمینار تبیین اندیشه‌ی دفاعی امام خمینی (رحمت الله علیه)؛ تهران؛ سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح؛ جلد ۵؛ ۱۳۷۹؛ ص ۵۷.
- ۱۳- طاهری، هادی، (۱۳۸۷)، "ضرورت بصیرت دینی برای نیروهای مسلح"، فصلنامه حصون، قم، پژوهشکده‌ی تحقیقات اسلامی نماینده‌ی فقیه در سپاه، ش ۲۲.
- ۱۴- محمدی، منوچهر، (۱۳۸۶)، بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، تهران پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ص: ۵۱۶.
- ۱۵- رحیم کازرونی سعدی، (۱۳۹۰)، حفظ نظام و پابندی به اصول در کلام امام خمینی (رحمت الله علیه)، فصلنامه‌ی ره‌آورد سیاسی، ۸ (۳۴)، ۹۵-۱۰۶.
- ۱۶- موسوی همدانی، سید محمد باقر. (۱۳۷۴)، ترجمه تفسیر المیزان، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ ۵.
- ۱۷- مهتدی، محمدهادی و شیداییان، حسین. (۱۳۸۵)، "ره‌نمود و انتظار"، قم، مرکز تحقیقات اسلامی، بیتا، ۱۳۱-۱۴۲.

۱۸- میار، یحیی و رضانی، حسین علی (۱۳۹۱)، "مؤلفه‌ها و کارکردهای بصیرت از دیدگاه امام خامنه‌ای در حوزه‌ی دفاع از ارزش‌ها و مبانی"، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، ۱۵ (۵۷)، ۵-۳۴.